

KRIMINAALTULU. KUI SUUR JA KAS LEIAME ÜLES?

MATI OMBLER

Võtmesõnad: kriminaaltulu, vara arestimine, konfiskeerimine

Ülevaade. Artikli eesmärk on anda ülevaade kriminaaltulu võimalikku ulatust käsitlenud analüüsist Eestis¹, vaadelda analüüsi järel kajastatud organiseeritud kuritegevuse ilminguid ning võrrelda lähiriikide suutlikkust tulu teeniva kuritegevusega võitlemisel.

Analüüsi tulemused peegeldasid raske ja organiseeritud kuritegevuse tulu 2020. aastal, mis võis Eestis küündida 119–798 miljoni euroni, ning presenteerisid kuritegevuse varalise mõjutamise suutlikkust.

Artiklis kuvatav võrdlus lähiriikide varade arestimise ja konfiskeerimise võimekusest ning erisusest viib kuritegevuse varalise mõjutamise lisavõimaluste kajastamiseni, sest vaid seniste meetmetega jätkamine ei võimalda kuritegevuse kasumlikkust Eestis efektiivselt vähendada.

¹ Artikkel toetub 2023. aasta veebruaris avalikustatud analüüsi „Kriminaaltulu võimalik ulatus Eestis“ (Ombler, 2022) tulemustele ning on käsitletav olulisel määral täiendatud ja üldistatud ülevaateartiklina. Analüüs on leitav aadressil <https://www.siseministeerium.ee/ministeerium-ja-kontaktid/ministeerium-ja-minister/uuringud-ja-analuusid#sisejulgeoleku-tagam>.

PROCEEDS FROM CRIME. HOW BIG AND CAN WE FIND IT?

MATI OMBLER

Keywords: proceeds from crime, seizure, confiscation

Overview. The aim of the article is to provide an overview of the analysis of the potential scope of criminal proceeds in Estonia¹, to look at the manifestations of organised crime reported following the analysis, and to compare the capacity of neighbouring countries to tackle crime for profit.

The results of the analysis reflected the revenues from serious and organised crime in 2020, which could reach €119–798 million in Estonia, and showcased the capacity of the financial influence of crime.

The comparison of the capacities and differences in the seizure and confiscation of assets in neighbouring countries presented in the article leads to the reflection of additional possibilities to influence the assets of crime, as continuing with only the current measures will not allow for the profitability of crime to be effectively reduced in Estonia.

¹ The article builds on the results of the analysis 'Possible extent of criminal income in Estonia' (Ombler, 2022), published in February 2023, and can be regarded as a substantially supplemented and generalised overview article. The analysis can be found at <https://www.siseministeerium.ee/ministeerium-ja-kontaktid/ministeerium-ja-minister/uuringud-ja-analuusid#sisejulgeoleku-tagam>.

SISSEJUHATUS

Artiklis¹ antakse ülevaade maailma, EL-i ja Eesti kohta esitatud uuringute, analüüside ja hinnangute põhjal koostatud tulemustest kuritegevuse võimaliku ulatuse ja kuritegelikul teel saadud vara suuruse kohta. Riikide suutlikkust kuritegevuse tulusust vähendada kajastatakse kuritegelikul teel saadud vara arestimise ja konfiskeerimise näitajate kaudu, misjärel tuuakse valik kuritegevuse vastast tegevust tõhustavatest meetmetest.

Aastakümneid on eksperdid püüdnud arvutada kuritegevuse võimalikku ulatust ning kuritegevusest saadava tulu ehk kriminaaltulu suurust. Detailsema tulemise jaoks vajalik statistiline andmestik on riigiti või valdkonniti ebaühtlase kvaliteediga või puudulik (Button & Tunley, 2015; pp. 50–56; Aziani, 2018, p. 55). Kuritegevuse ulatusest teatakse määral, mida analüütikud või teadlased on võimelised olemasolevate andmetega opereerides ja seoseid luues esitama (Corina, 2014, p. 151). Kuritegevuse ulatuse hindamiseks kasutatakse enamasti otsesest või kaudset meetodit. Esimese puhul koondub tähelepanu õiguskaitse- ja justiitsasutuste avalikele andmetele arestitud või konfiskeeritud varast, registreeritud sündmustest, hinnatud kahjust ja kohtulahenditest, mille põhjal saadakse esmane ülevaade väikese osa kohta tervikust. Kaudne meetod püüab tabada kuritegevuse ulatust põhjuste ja indikaatorite abil, hõlmates seejuures arvatavat tervikut. (Schneider, 2008, p. 21)

Seni ei ole leitud ühte aktsepteeritavat meetodit täpse arvutuskäigu esitamiseks (Button *et al.*, 2022, p. 16) ning presenteeritud tulemused ei pruugi tegelikku olukorda peegeldada. Hägususe peamiseks põhjuseks on raske ja organiseeritud kuritegevuse varjatus (Ferwerda *et al.*, 2020, p. 1), mistõttu tuleb kuritegevusest saadava kasu võimaliku suurusjärgu saamiseks kasutada eri andmeid ja uuringute tulemusi (UNODC, 2011; Levi & Soudijn, 2020).

Õiguskaitsetegevus suudab jälile jõuda väikesele osale illegaalsest rahast (UNODC, 2011, p. 5; Global Financial Integrity, 2017, p. 1; Aziani, 2018, p. 48) ning organiseeritud ja peitkuritegevus on tavaliselt õiguskaitseasutustest sammu võrra ees. Kuritegevus on ajas vastavalt oludele ja võimalustele muutuv ning kasumlikkust otsiv (European Commission, 2021; Europol, 2021) narko- ja inimkaubandusest, võltsitud kaupadega hangeldamisest, keskkonnakuritegevusest, küberkuritegevusest (Global Financial Integrity, 2017, pp. xi–1), relvakaubandusest, maksudest kõrvalehoidmisest, kelmusest ja korruptsioonist (ECOLEF, 2013, p. 13; Button *et al.*, 2022, p. 14). Ausal ja ebaausal teel saadud raha seguneb majanduses, võimaldades ebaausal majandustegevusel kasvada (Camdessus, 1998, p. 37; Schneider & Buehn, 2016).

¹ Selles artiklis väljendatud seisukohad ja arvamused on autori omad ja ei pruugi kajastada ühegi asutuse või ministeeriumi ametlikku poliitikat või seisukohta.

Ülevaatlik ja kuritegevuse võimalikku ulatust peegeldav uuring aitab mõista riiklikku haavatavust ning probleemkohti, mis vajaksid tähelepanu kuritegevuse vastase poliitika kujundamisel ja õiguskaitse tegevuse võimestamisel. Analüüsi eesmärk oli selgitada välja kuritegeliku tulu ulatus ja arestitud vara osakaal sellest 2020. aastal.

Analüüsiks otsiti materjali avalikest allikatest ja teaduskirjandust koondavatest andmebaasidest ning eelistades publitseeringuid ajavahemiku 2010–2020 kohta, kasutati kuni 15. maini 2022. aastal avalikustatud allikaid. Kirjanduse valimisel ja läbitöötamisel hinnati allikate haakuvust analüüsi ülesande ja eesmärgiga (Breunig & Ahlquist, 2014, p. 111). Dokumendi andmeanalüüsi kui iseseisvat uurimismeetodit (Flick, 2006, pp. 245–246) rakendati kvantitatiivsele uurimisele omaste tunnuste alusel eesmärgiga kirjeldada ja eksperimenteerida (Hartas, 2010, pp. 65–66) ning teha üldistusi (Flick, 2011, pp. 10–11). Analüüsi puhul tuli arvestada, et riigid ja võrreldavad aja- perioodid on erinevad, nagu ka aastate jooksul muutunud kuritegevuse intensiivsus, maht, viis, võimalused ja stiimulid. Need muutujad jäeti kõrvale. Päris sarnaseid juhtumeid riigiti ei olegi (Anckar, 2020, p. 34), mistõttu oli eesmärk esitada võimalikult adekvaatne ülevaade olemasolevate andmete põhjal (Flick, 2011, pp. 10–11; Peters & Fontaine, 2020, pp. 24, 27).

Valdavalt on analüüs kaardistav-kirjeldav, mis tugineb teiste riikide-juhtumite kogemusele, mida tuli asjakohase raamistiku loomiseks Eestis (taas)mõtestada ja kontrollida. Seal, kus võrdlevat andmestikku oli rohkem, kasutati üldistuste tegemisel (Biesenbender & Heritier, 2014, p. 238; Yanow, 2014, p. 148) nii statistilisele kui ka võrdlevale uuringule omast lähenemist (Lijphart, 1971, pp. 684, 691, 693). Valdavalt kogemusele ja saadud teadmisele tuginedes anti koondhinnang (George & Bennet, 2005, pp. 67, 83, 92). Olenevalt käsitletud allika sisust ja fookusest esitati hinnang konkreetse kuriteoliigi ulatuse, sellega seotud kahju või võimaliku tulu kohta. Analüüsis esitati Eestile kohaldatavaid kalkulatsioone võrdluses riigi SKP-ga. Maailmapanga andmetel oli 2020. aastal Eesti SKP riikide võrdluses 100. kohal väärtusega 30,65 miljardit dollarit ehk 26,97 miljardit eurot (The World Bank, 2022).

Analüüs hõlmab raske ja organiseeritud kuritegevusega seotud peamisi tulutoovaid kuriteoliike: narkootikumide käitlemine, relvakaubandus, inimkaubandus, võltsitud kaupade turg ja piraatlus, organiseeritud varavastased kuriteod, keskkonnakuriteod, maksupettused, kelmus ja korruptsioon, küberkuritegevus ja rahapesu. Kuritegelikul teel saadud tulu tulemusi kõrvutatakse seniste konsensuslike või ümber lükkamata tõdemuste suhtes, mida kuritegevuse ulatuse kohta on esitatud.

Vara arestimise ja konfiskeerimise võimekuse juures kajastatakse seda osa arestitud varast, mis oli aasta jooksul kriminaalmenetluse käigus arestitud ja kriminaalasjaga

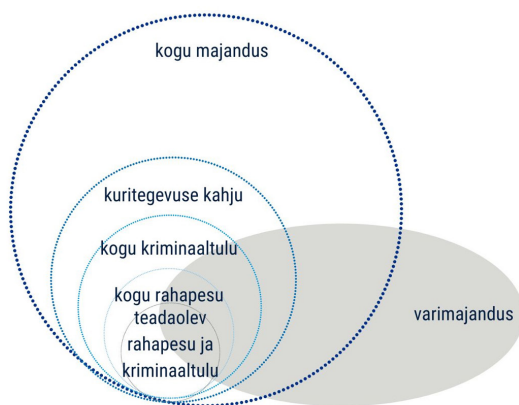
edasise menetlusotsuse vastuvõtmiseks prokuratuuri edastatud. Konfiskeeritud vara puhul märgitakse vara suurus, mille kohta on jõustunud kohtuotsus.

1. KRIMINAALTULU ANALÜÜSI TULEMUSED

Peatükis käsitletakse analüüsiga leitud kriminaaltulu võimalikku ulatust ning kuritegevuse varalise mõjutamise võimet.

Kuritegelik tulu ehk kriminaaltulu on kuritegelikul teel saadud majanduslik hüve, mis võib olla nii materiaalne kui ka mittemateriaalne vara ning õigust andev akt, mis tõendab õigust varale või varalist huvi (Ombler, 2022, p. 118).

Latentse kuritegevuse – nagu seda on raske ja organiseeritud kuritegevus – tulemusel saadud tulu arvutamine on keerukas, kuna tulu kohta puuduvad konkreetsed andmed, mistõttu võivad kõik hinnangud ja arvestused sisaldada eksimust ning olla vaid hinnangulist laadi (Corina, 2014, p. 151). Kuritegelikust tulust osa pestakse, kulutatakse igapäevasteks tegevusteks, investeeritakse või kasutatakse uute kuritegude toimepanemiseks. Olenemata ulatusest pärsib kuritegevus riigi arengut ja majanduslikku kasvu, vähendab turvatunnet ja abivajavatesse sektoritesse jõudvate vahendite hulka. Lisaks mõjutab inimesi varimajanduse osakaal ümbrikupalkade, sala- ja võltskaubanduse, teenuste ja toodete varjatud kasutamise ja maksude mittemaksmisega, mis kogumis toidab kuritegevust ja selle kasumit (Ombler, 2022). Eri komponentide omavahelist seost kujutab joonis 1.

Joonis 1. Majanduse, kuritegevuse kahju, kuritegeliku tulu, rahapesu ja varimajanduse võimalik suhestumine (Walker & Unger, 2009; Ombler, 2022)

Analüüsis käsitleti finantskasule orienteeritud kuritegevuse liike: narkokaubandus, relvakaubandus, inimkaubandus, kaupade võltsimine ja piraatlus, varavastased (organiseeritud) kuriteod, keskkonnakuriteod, maksude tasumisest kõrvalehoidmine, kelmus ja korrupsioon, küberkuritegevus, rahapesu (ECOLEF, 2013; Savona & Riccardi, 2015; Cusack, 2019; Ferwerda *et al.*, 2020; European Commission, 2021; Europol, 2021).

1.1. Kriminaaltulu võimalik ulatus

Järgnevalt kajastatakse kuriteoliikide võimalike ulatuste kohta koondatud tulemusi, mida kõrvutatakse eraldiseisvalt arvestatud kriminaaltulu ja rahapesu ulatuse tulemustega.

Analüüsitulemuste põhjal võis 2020. aastal kümne kuriteoliigi kogukäive, ehk summa, mida võidakse aasta jooksul kuritegevuses kasutada või kuritegevusest saada, olla maailmas 2,5–5,4 triljonit eurot, EL-is 483–851 miljardit eurot ja Eestis 296–737 miljonit eurot. Eestis võis seega kuritegevuse käive moodustada 1,1–2,7% SKP-st.

Eestiga puutumust omavaid kriminaaltulu ulatuse uuringuid napib – kasutada sai viit allikat, mille tulemused varieeruvad vahemikus 0,44–2,96% SKP-st (ECOLEF, 2013; Savona & Riccardi, 2015; Ferwerda *et al.*, 2020; Finantsinspeksioon, 2021; European Commission, 2021). Nende tulemuste vahemiku keskmine väärtus on 1,7% SKP-st ehk 458 miljonit eurot vahemikus 119–798 miljonit eurot.

Arvestuste põhjal kujunes 2020. aasta kriminaaltulu ulatuseks maailmas 1,1–5 triljonit eurot, EL-is 105–1063 miljardit eurot ja Eestis 119–798 miljonit eurot (keskmise väärtusega 458 miljonit eurot). See on suuresti sarnane koondatud kümne kuriteoliigi käibe ja võimaliku rahapesu ulatuse vahemikuga, mis on kajastatud tabelis 1. Täielik kattuvus polegi võimalik, sest mitmed koonduringud ei hõlma kõiki kuriteoliike, varem kirjeldatud põhjustel kasutatakse vara mitmel eesmärgil, ning kuna andmes- tiku puudumine oli probleemiks täpsemate arvutuste tegemisel, on tulemuste erisus analüüsis põhjendatud.

Tabel 1. Illegaalse turu, raske ja organiseeritud kuritegevuse käibe hinnang ning võrdlus kriminaaltulu ja rahapesu suurusega (Ombler, 2022)

ILLEGAALNE TURG, RASKE JA ORGANISEERITUD KURITEGEVUSE KÄIVE JA TULU	MAAILM (MLD EUROT)	EL (MLD EUROT)	EESTI (MLN EUROT)	EESTI KESKMINE (MLN EUROT)
Narkokaubandus	374–573	30	30–52	41
Relvakaubandus	0,88–8,8	0,27–0,75	1,5–3,9	2,7
Inimkaubandus	132–140	4,4–41,2	0,14	0,14
Võltsitud kaubad ja piraatkaubandus	400–1600	85–121	49–181	115
Varavastased kuriteod	88–237	3,2–5,9	4–9	6,5
Keskonnakuriteod	88–247	3,7	36	36
Maksupettus	378–426	103–169	52–155	103,5
Kelmus ja korrupsioon	660–1600	186–372	110–236	173
Küberkuritegevus	400–600	67–107	13–64	38,5
Kokku käive	2513–5432	483–851	296–737	516
Eraldi leitud väärtused:				
Kriminaaltulu	1100–5000	105–1063	119–798	458
Rahapesu	700–6700	203–807	119–836	477

Tulemuste valideerimiseks kontrolliti neid väheste üldiselt kasutatud ja aktsepteeritud arvamuste suhtes. Arvnäitajaid kõrvutati järgmiste tõdemustega: summas 2–5% ulatuses SKP-st võib toimuda rahapesu (Camdessus, 1998; UNODC, 2011; Pol, 2018a), 5% maksutulust jääb riikidel saamata (Tax Justice Network, 2011), 2–5% riigihangete kuludest moodustab kelmusest ja korrupsioonist tingitud kahju (PWC & Ecorys, 2013; Gee & Button, 2015a; Gee & Button, 2015b; Button *et al.*, 2017), 60–80% kriminaalsel teel saadud vara kasutatakse rahapesuks (ECOLEF, 2013) ja keskmiselt 3,6% (2,3–5,5%) SKP-st võib moodustada kriminaaltulu (UNODC, 2011). Kirjeldatud konsensuslike hinnangute juures võib esineda ebatäpsust, sest ainuüksi riigiti võib kuritegevuse tase ja olustik erineda, kuid parem üldistus võimaldav võrdlus puudub. Kontrollsumma kujuneb protsendi leidmisel võrreldavast algsuurusest. Selliste tõdemustega võrdlemisel jääb analüüsis Eesti kohta leitu valdavalt konsensuslike hinnangute raamesse. Võltsitud kaupade ja piraatluse kontrollsumma ületab saadud analüüsitulemust kordades ja seda põhjusel, et Eesti kohta on andmeid vähe, kuritegeliku tegevuse ulatusele antud hinnang on konservatiivne ja konsensuslik tõdemus ei pruugi kõikide riikide puhul

ühtemoodi toimida. Saadud kontrollitulemused koos analüüsitulemuste kattuvusega esitatakse tabelis 2.

Tabel 2. Analüüsis esitatud hinnangute kontroll konsensuslike hinnangute suhtes Eesti vaates (Camdessus, 1998; OECD, 2009; Tax Justice Network, 2011; UNODC, 2011; ECOLEF, 2013; PWC & Ecorys, 2013; Gee & Button, 2015a; Gee & Button, 2015b; Cobham & Gibson, 2016; Button *et al.*, 2017; Pol, 2018a; Statistikaamet, 2021; EUIPO & Europol, 2022; Ombler, 2022; autori koostatud)

KONTROLL SENISTE KONSENSUSLIKE ARVUTUSTEGA	VÖRRELDAV ALGSUURUS (€)	KONTROLL-SUMMA (€)	ANALÜÜSI HINNANG (€)	KATTUVUS
EESTI				
Rahapesu ulatus 2–5% SKP-st	26,97 mld	539–1348 mln	119–836 mln	osaline
Maksudest kõrvalehoidmise ulatus 5% maksutulust	9,39 mld	469,5 mln	321–657 mln	jah
Riigihangete kahju 2–5% hanke kuludest	3,8 mld	76–190 mln	117–236 mln	jah
Pestakse 60–80% kuritegelikust rahast	119–798 mln	64–638 mln	119–836 mln	jah
Võltskaupade osakaal 2–5,8% impordist	20 mld	0,5–1,16 mld	49–181 mln	ei
Kriminaaltulu ulatus 3,6% (2,3–5,5%) SKP-st	26,97 mld	968 mln	119–798 mln	osaline

1.2. Kuritegevuse varalise mõjutamise võime

Kuritegevuse vastase tegevuse tõhususe hindamiseks vajalikud andmed statistikast ja riikide tegevusest (Levi *et al.*, 2018, p. 307) on ebapiisavad, sest riigid ei ole pidanud oluliseks varade arestimise ja konfiskeerimise andmestikke koguda (Transparency International, 2019, pp. 3, 7; Transparency International, 2020); see raskendab täpsema analüüsi ülevaate andmist. Seetõttu tuleb toetuda senistele uuringutele lootuses, et tulevikus andmekvaliteet paraneb. Kuritegelike varade arestimise ulatust võrdluses võimaliku kriminaaltuluga kajastab valim: õiguskaitsele õnnestub arestida vähem kui 1% (võimalik, et 0,2%) maailma finantssüsteemis pestavast kuritegelikust rahast (UNODC, 2011, p. 7); Suurbritannias arestitakse 0,1%, Kanadas 0,56%, Austraalias 1,28%, USA-s 1,3%, EL-is 2,2% ja Uus-Meremaal 3,3% kuritegelikust varast (Pol,

2018b, pp. 299–230; Pol, 2020b) ning konfiskeeritakse 0,1% illegaalsel teel saadud varadest (Pol, 2020a); aastatel 2010–2014 arestiti EL-i riikides vara igal aastal keskmiselt 2,4 miljardi euro väärtuses ehk 2,2% kuritegelikust tulust ja konfiskeeriti umbes 1,2 miljardit eurot ehk 1,1% kuritegelikul teel saadud varast (Savona & Riccardi 2015, p. 35; Europol, 2016, pp. 4–11); vähest suutlikkust (vaid 2%) kurjategijate vara äravõtmisel töödeb Europol (2021, p. 30) 2021. aasta SOCTA ülevaates; 2019. aastal arestiti kümnes EL-i riigis (Bulgaaria, Horvaatia, Taani, Eesti, Soome, Iirimaa, Läti, Holland, Sloveenia, Rootsi) kokku 543 miljoni euro väärtuses vara (European Commission, 2021, pp. 80–81).

Eestis on uurimisasutused prokuratuurile edasiste menetlusotsuste tegemiseks edastatud kriminaalasjades arestinud kuritegelikku vara ja vara tsiviilhagide tagamiseks 2017. aastal 9,01 miljoni euro, 2018. aastal 10,08 miljoni euro, 2019. aastal 12,29 miljoni euro ja 2020. aastal 10,74 miljoni euro väärtuses ehk keskmiselt 10,5 miljonit eurot (Justiitsministeerium, 2022).

Eestis konfiskeeriti ajavahemikul 2013–2015 kriminaalmenetlustes arestitud vara 2013. aastal 3,09 miljoni euro, 2014. aastal 2,45 miljoni euro ja 2015. aastal 22,32 miljoni euro väärtuses (ühes menetluses konfiskeeriti 18,7 miljonit eurot) (Lindsalu, 2016, lk 1–3). Justiitsministeeriumi (2021) andmetel on kriminaaltulu järgmistel aastatel konfiskeeritud samas mahus ehk keskmiselt 2,96 miljonit eurot aastas: 2017. aastal 3,5 miljonit eurot, 2018. aastal 2,2 miljonit eurot, 2019. aastal 3,96 miljonit eurot, 2020. aastal 2,2 miljonit eurot (European Commission, 2021, pp. 80–81).

Õiguskaitse töö tõhusust saab hinnata ka keelatud kaupade (võltsingud, piraattooted, narkootikumid jms) leidmise ning konfiskeerimise põhjal. Allpool on esitatud mõned näited Eesti kohta: 2019.–2020. aastal leiti 0,5 miljonit võltsitud kahtlusega eset, mille koguväärtus võib ulatuda 14,2 miljoni euroni (EUIPO, 2020, pp. 34, 43, 67); Maksu- ja Tolliameti (2018; 2020) andmetel konfiskeeriti 2017. aastal 15,4 miljonit, 2019. aastal 16,3 miljonit ja 2020. aastal 23,5 miljonit salasigaretti; 2018. ja 2019. aastal konfiskeeriti keelatud aineid vastavalt 216 kg ja 265 kg, mille väärtus müües oleks 1,8–6,2 miljonit eurot (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2020, pp. 14–55, 81–82; Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus, 2021, pp. 16–31, 53–54); 2020. aastal tabati 400 kg kokaiini (Anvelt, 2021) tänavahinnaga 60 miljonit eurot ja 2022. aastal 3,5 tonni kokaiini, mille maksumus tänaval oleks u 500 miljonit eurot (Maksu- ja Tolliamet, 2022).

Analüüsid, uuringutes ja hinnangutes märgitu kohaselt suudetakse maailmas kuritegelikul teel saadud varast arestida 0,1–2,2%. Hoolimata puudulikest andmetest on väga tõenäoline, et maailmas ei ületa arestimise tulemuslikkus 5% kuritegelikust

tulust. Eestis suudavad õiguskaitseasutused kriminaalmenetlustes aastas keskmiselt 10,5 miljoni euro väärtuses vara arestida (Justiitsministeerium, 2022) ning sellest konfiskeeritakse vähem kui 50% ehk 2,2–3,9 miljoni euro väärtuses. Sellele lisanduvad keelatud toodete, sealhulgas narkootiliste ainete, salasigarettide, alkoholi ja muude kaupade konfiskeerimised keskmiselt 3–6 miljoni euro ulatuses aastas (Ombler, 2022, lk 102).

Analüüsis võrreldi kuritegeliku tulu võimalikku ulatust kuritegevuse vastase tegevuse edukusega, et hinnata tõhusust arestitud ja konfiskeeritud varade väärtuse kaudu. Arvutused andsid arestitava vara võimaliku suurusjärgu nii maailmas kui ka EL-is. EL-i tulemus – 4 miljardit eurot aastas – näib adekvaatne, eriti arvestades maailma kohta saadud hinnangut – 22,4 miljardit eurot. (Ombler, 2022, pp. 111–112)

Arvutuste järgi oli Eestis 2020. aastal võimekus piirata kuritegelikult teenitava vara suurust 1,3–9% arestimise ja 0,3–1,9% konfiskeerimisega ning 2,1–14,1% ulatuses kriminaaltulust, kui liita kokku arestitava vara, konfiskeeritud kauba ja keelatud ainete väärtus (Ombler, 2022, lk 113).

Kuritegevuse ja kriminaaltulu ulatuse kohta leitu usaldusväärst saab lisaks eeltoodule kontrollida analüüsijärgsete avalikustatud kuritegevuse ilmingute ja hinnangute kaudu, mis esitlevad kuritegevusest saadava tulu võimalikkust ning õiguskaitse pingutusi.

2. ANALÜÜSIJÄRGSED ILMINGUD KURITEGEVUSEST JA LEIUD KRIMINAALTULUST

Ühes ajahetkes kuritegevusest võimaliku pildi saamine on seostatav eelkõige nii kasutatud allikate kui käsitletaval ajaperioodil toimuva ja teadmise sünteesiga. Järgnev ajaperiood kajastab tõenäoliselt paljude muutujate tõttu kuritegevusele ja saadava tulu ulatusele mõjuvaid teistsuguseid mõõtmeid ja tendentse. Selles peatükis esitatakse valik analüüsides, uuringutest ja teavitustest, mida ei ole kajastatud kriminaaltulu ulatuse analüüsi koostamisel ja seda põhjusel, et kas materjale varem ei leitud või need avalikustati pärast analüüsi. Valdavalt õiguskaitseasutuste eduka töö tulemusel avalikustatud ilmingud saavad artiklis tähelepanu põhjusel, et rõhutada järjepidevast dünaamikast ja uute võimaluste ärakasutamisest põimitud kuritegevuse kui probleemi kestvust. Seetõttu on kuritegevuse vähendamise tegelemine akuutne ja aktuaalne ning selleks tuleb kasutada kaasaegseid meetodeid.

Valik varjatud kuritegevuse ulatuse kajastustest:

- Illegaalse kaubanduse ja kuritegelike turgude mahtudele maailmas tähelepanu pööranud uuring esitles 2023. aastal hinnanguid, mis kajastab sarnaseid suurusjärke analüüsis tooduga. Arvulised näitajad on toodud tabelis 3.

Tabel 3. Ülemaailmse ebaseadusliku kaubanduse hinnangulised väärtused (TRACCC, 2023; autori koostatud)

KURITEGEVUS	VÄÄRTUS DOLLARITES (MLD)	VÄÄRTUS EURODES (MLD)
Rahapesu	2600	2393
Rahvusvaheline kuritegevus	1600–2200	1472–2025
Narkokaubandus	750–1000	690–920
Võltskaubandus ja piraatlus	500–1000	460–920
Keskonnakuritegevus	91–258	84–237
Inimkaubandus	Kuni 150	Kuni 138
Illegaalne tubakaäri	40–50	37–46
Illegaalne kaevandus	12–48	11–44

* Väärtus eurodes on arvestatud Eesti Panga kursi alusel 01.07.2023, 1 USD = 0,920302 EUR (<https://www.eestipank.ee/valuutakursid>).

- Hiljutised andmed maksuparadiisi suunatud varade tõttu saamata jäänud maksumotulu kohta näitavad, et maailmas kaotatakse seetõttu kokku 480 miljardit, Eestis 97 miljonit, Lätis 91,7 miljonit, Leedus 113,3 miljonit ja Soomes 904,9 miljonit dollarit aastas (Tax Justice Network, 2023, pp. 5, 73).
- EL-is leiti ajavahemikul 2005–2015 kaubanduspõhise rahapesu ulatuse suurusks hinnanguliselt 0,9–1,8 triljonit dollarit ehk 8,82–17,01% kaubandusest, samas kui Eestile omistati suurusjärguks 2,128–4,748 miljardit dollarit ehk 7,54–16,67% kogu kaubanduse mahust, mis on väiksem kui Lätis (3,2–5,6 miljardit), Leedus (4,5–7,1 miljardit) ja Soomes (11–23,1 miljardit dollarit) (Saenz & Lewer, 2023, p. 9).
- Suurbritannias hinnati pettusega seotud kahju suurusks 2022. aastal 219 miljardit naela, millest 2/3 leiab aset erasektoris ning riigihangetega seotud pettuste osakaaluks hinnati 133,6 miljardit naela ehk 4,57% tehtud kulutustest (Robinson et al., 2023, pp. 5, 13).
- Kui Itaalia maffia aasta kriminaaltulu suurusks hinnati 2015. aastal 8,4–13 miljardit eurot (Calderoni, 2015, p. 158), siis Itaalia Keskpanga (di Mocetti &

Rizzica, 2021, p. 7) arvestuse kohaselt võib maffia tulu aastas olla enam kui 2% SKP-st, mis teeks u 104 miljonit eurot päevas ja aastas 38 miljardit eurot. Taolist suurusjärku justkui toetaks Itaalia Rahapesu Andmehüdroole laekuvate rahapesukahtlusega teadete maht: 2021. aastal summas 83,7 miljardit ja aasta varem 85 miljardit eurot (Banca D'Italia, 2022, p. 20).

- Ajavahemikul 2018–2021 on Euroopa riigid koostöös Europoliga suutnud võitluses organiseeritud kuritegevusega arestida 69,8 miljonit eurot, pidada kinni 31 584 isikut, ära hoida 73,5 miljoni euro väärtuses pettusi ning ära võtta 171 tonni narkootilisi aineid, 2,2 miljardit sigaretti, 16 607 relva, 167 452 tonni jäätmmeid (Council of the European Union, 2022).
- Europoli osalusega edukatest politseioperatsioonidest on viimasel aastal avalikkust sageli teavitatud: Itaalias ja Hispaanias peeti kinni mitmed isikud, keda kahtlustati narkokuritegevusest saadud raha pesemises, sh arestiti sularaha 18,5 miljonit eurot (Europol, 2023a); 17 riigis peeti kinni võltsitud kaupadega hangeldanud 378 isikut koos võltsitud esemetega väärtuses 87 miljonit eurot ja arestiti vara 2 miljoni euro väärtuses (Europol, 2023b); 35-liikmeline narkojoük peeti kinni Saksamaal, Itaalias, Hollandis koos 1 miljoni euro sularahaga (Europol, 2023c); peeti kinni 43-liikmeline Itaalia organiseeritud kuritegevuse grupp, keda kahtlustatakse korruptiivsete tegevuste ja paljude raskete kuritegude toimepanemises, lisaks arestiti 5 miljonit eurot (Europol, 2023d); koostöö tulemusel Hollandi ja Prantsusmaa õiguskaitsega projekti Encrochat raames peeti organiseeritud kuritegevusega tõkestamisel kinni enam kui 6500 isikut, arestiti vara enam kui 900 miljoni euro väärtuses, võeti ära 170 tonni narkootilisi aineid, 923 tulirelva ja laskemoona (Europol, 2023e).
- EPPO headest töötulemustest on presenteerida koostööd 7 EL-i riigiga, mille tulemusena likvideeriti käibemaksupettustega tegelev grupp isikuid, kelle tegevuse kasumiks hinnati 225 miljonit eurot, sh käibemaksupettus 38 miljonit eurot (EPPO, 2023).
- OLAF tuvastas 2022. aastal EL-i finantseeringutes 426 miljoni euro väärtuses väärkasutamisi, hoidis ära kokku 197,9 miljoni euro väärkasutamise, leidis koos partneritega ühtekokku 531 miljonit võltsitud sigaretti ja 209 tonni tubakat (OLAF, 2023).
- Interpoli ja 22 riigi osalusel toimus operatsioon Lionfish 5, mille käigus võeti ära 35,5 tonni narkootikume ja 291 tonni kemikaale väärtuses 750 miljonit dollarit ning peeti kinni 1333 isikut (Interpol, 2023, p. 16).

- 2021. aastal on maailmas narkootiliste ainete tarvitajate hulk 15–64-aastaste hulgas võrreldes 2011. aastaga kasvanud (23%) 296 miljoni inimeseni. Kasvanud on nii illegaalse oopiumi tootmine 7800 tonnini kui ka arestitud kogused: kokaiini üle 2000 ja amfetamiini 86 tonni. Eestis on viimase 4 aasta jooksul kasvanud narkootiliste ainete avastamine ja ära võtmine: 2020. aastal 774 kg ja 2021. aastal 412 kg. (UNODC, 2023)
- Hiljutine analüüs märgib, et kuni pool narkoturul tekkivast kriminaaltulust vajab professionaalset rahapesu, ülejäänut kasutatakse tarbimiseks või muul otstarbel (Caulkins & Reuter, 2022).
- 2022. aastal kasvas virtuaalvääringute illegaalsete tehingute käive 20,6 miljardi dollarini (Chainalysis, 2023, p. 5), ainuüksi püramiidskeemides kaotati 7,8 miljardi dollari väärtuses virtuaalvääringuid ja virtuaalraha varastati inimestelt 3,7 miljardi dollari väärtuses (TRM, 2023, p. 4). Eestiga seostatavate virtuaalvääringute tehingute käibeks hinnatakse ajavahemikul 2021–2022 (ühe aasta vältel) enam kui 10 miljardit dollarit, mis on rohkem kui Läti ja Leeduga seotud tehingute käive (Chainalysis, 2022, pp. 29–33). Kui arvestada, et 2022. aastal võis illegaalsete tehingute osakaal olla 0,24% (Chainalysis, 2023, p. 7), siis võis Eestiga seonduvalt kahtlaste tehingute maht olla enam kui 24 miljonit dollarit.
- Viimasel paaril aastal on virtuaalvääringute arestimise suutlikkus õiguskaitseasutustel suurenenud, seda ennekõike USA-s, kus IRS on arestinud 2016. aastal varastatud Bitfinex virtuaalraha 3,6 miljardi dollari, tumeveebist Silk Road varastatud Bitcoinid 3,36 miljardi dollari ja Axie Infinitylt varastatud virtuaalvääringuid 30 miljoni dollari väärtuses (Chainalysis, 2023, pp. 53–54).
- Varade arestimise ja konfiskeerimise mahtude kohta 14 riigis kogutud andmetest ilmneb, et 2018. aastal arestiti 4,65 ja konfiskeeriti 4,07 miljardi euro väärtuses vara (G20, 2020, pp. 197–198).
- Igal aastal pestakse Saksamaal vara 29–100 miljardi euro väärtuses ning arestida suudetakse vaid väike osa sellest, näiteks 2017. aastal arestiti vara 646,8 ja konfiskeeriti 198,6 miljoni euro väärtuses (CIFAR, 2019, pp. 3, 9).
- Araabia Ühendemiraadid on aasta jooksul arestinud ja konfiskeerinud 1,29 miljardi dollari väärtuses rahapesu ja terrorismi rahastamisega seotud vara (Khan, 2022). 2023. aasta augustis avalikustati, et Singapuris peeti kinni rahapesu ja organiseeritud kuritegevusega seotud isikud ning kriminaalmenetluses on arestitud vara enam kui 734 miljoni dollari väärtuses (Kok, 2023).

- Eestiga seoses on 2022. aastal avalikuks tulnud kaks suurt pettuseskeemi: nelja meest kahtlustakse 8 miljoni euro suuruses investeerimiskelmuses (Alas, 2022); Keskkriminaalpolitsei ja FBI pidasid kinni 575 miljoni dollari suuruses krüptokelmuses ja rahapesus kahtlustatavad ettevõtjad (Politsei- ja Piirivalveamet, 2022).
- MONEYVAL-i hinnangul on maailmas kuritegevuse vastase meetmena rahaliste vahendite konfiskeerimine võrreldes kriminaaltulu ulatuse hinnangutega üsna haruldane ning Eesti peab oluliselt suurendama oma jõupingutusi kriminaaltulu arestimiseks, konfiskeerimiseks ja tagasinõudmiseks (MONEYVAL, 2023).

Järgnevalt arestimise ja konfiskeerimise statistikast meie lähinaabrite juures.

- Soomes on aktiivselt vara arestinud nii toll kui ka politsei ning viimase viie aasta jooksul (2018–2022) on arestitud vara väärtus kasvanud 67,3 miljonilt 111,9 miljoni euronile ehk kokku üle **390 miljoni**: toll 185 ja politsei 205 miljoni euro väärtuses vara (Poliisi, 2020, 2022, 2023a; Tulli, 2023). Kriminaalmenetluses konfiskeeritud andmete ülevaadet ei leitud.
- Lätis on ajavahemikul 2018–2022 arestitud vara kasvavas trendis kokku üle **3 miljardi** euro, sh 2021. aastal enam kui 1,5 miljardi euro väärtuses, ning vara konfiskeeriti kokku 262 miljoni euro väärtuses (Valsts policija, 2019, p. 21; Finanšu izlukošanas dienests, 2021, p. 53; OECD, 2021, pp. 22, 112; Financial Intelligence Unit of Latvia, 2023; Spule, 2023).
- Leedus on viimase viie aasta jooksul arestitud vara kokku **98,5 miljoni** euro ja nelja aasta jooksul konfiskeeritud 101 miljoni euro väärtuses (Lietuvos Respublikos Prokuratūros, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023; FCIS, 2020, p. 8; FCIS, 2022, p. 10; FCIS, 2023, p. 9).
- Eestis on ajavahemikul 2018–2022 arestitud vara kokku **58 miljoni** euro väärtuses ning konfiskeeritud 12 miljoni euro väärtuses (Omblar, 2022; Justiitsministeerium, 2023; Prokuratuur, 2023). Hiljaaegu ÜRO avaldatud andmete lisan-dumisel oli Eestis 2020. aastal tänu konfiskeeritud ainete suurele kogusele ja väärtusele võimekus piirata kuritegelikult teenitava vara suurust keskmiselt 9,8% ulatuses, kui liita kokku arestitava vara, konfiskeeritud kauba ja keelatud ainete väärtus (tabel 4). Kuid 2021. ja 2022. aasta suutlikkus ei ole arestimise ja konfiskeerimise tagasihoidliku tulemuse tõttu siiski paranenud, jäädes arestimise vaates 1,5–4% piirimaile ja konfiskeeritud vara korral 0,3–0,5% juurde keskmise kriminaaltulu ulatusega võrreldes.

Tabel 4. Eesti võimekus kuritegevust varaliselt mõjutada* (Centre for Drugs and Drug Addiction, 2020; European Commission, 2021; Justiitsministeerium, 2021, 2023; European Monitoring Ombler, 2022; Prokuratuur, 2023; UNODC, 2023; autori koostatud)

EESTI	2017	2018	2019	2020	2020 TÄIENDUS	2021	2022
Arest (€)	9 013 823	10 084 929	12 293 513	10 747 079	10 747 079	6 992 232	18 375 171
Konfiskeerimine (€)	3 507 388	2 211 061	3 962 163	2 241 502	2 241 502	1 365 619	2 387 563
Konfiskeeritud aine, kaup (€)	6 000 000	6 000 000	6 000 000	6 000 000	34 228 975	6 000 000	6 000 000
Arest + konf aine, kaup kokku (€)	15 013 823	16 084 929	18 293 513	16 747 079	44 976 054	12 992 232	24 375 171
Kriminaaltulu min (€)	119 000 000	119 000 000	119 000 000	119 000 000	119 000 000	119 000 000	119 000 000
Kriminaaltulu keskmine (€)	458 000 000	458 000 000	458 000 000	458 000 000	458 000 000	458 000 000	458 000 000
Kriminaaltulu max (€)	798 000 000	798 000 000	798 000 000	798 000 000	798 000 000	798 000 000	798 000 000
Arest % kriminaaltulust, keskmine	2,0%	2,2%	2,7%	2,3%	2,3%	1,5%	4,0%
Arest + konf aine, kaup % kriminaaltulust, keskmine	3,3%	3,5%	4,0%	3,7%	9,8%	2,8%	5,3%
Konf % kriminaaltulust, keskmine	0,8%	0,5%	0,9%	0,5%	0,5%	0,3%	0,5%

* 2017.–2020. aasta pärinevad andmed avaldatud analüüsist (Ombler, 2022); 2020. aasta täiendatud veerg sisaldab konfiskeeritud aine ja kauba osas uuendatud andmeid, mis pärinevad UNODC (2023) raportist ja millele on omistatud võimalik müüghind vastavalt andmetele (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2020); 2021. ja 2022. aasta arestimise andmed on asutuste esitatud, kuid justiitsministeeriumi poolt avaldamata andmed; konfiskeeritud vara väärtused pärinevad prokuratuuri aastaraamatust (Prokuratuur, 2023); 2021. ja 2022. aasta kohta konfiskeeritud ainete ja kauba väärtus on andmete puudumise tõttu sama, mis aastate 2017–2019 kohta ja pärineb analüüsist (Ombler, 2022); kriminaaltulu on läbivalt 2020. aasta arvestuse tulemus, kuna teistsugused andmed puuduvad.

Tabel 5. Nelja riigi võrdlus kuritegevuse varalise mõjutamise võimest viiel viimasel aastal (Lietuvas Respublikos Prokuraturos, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023; Valsts policija, 2019; European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2020; Poliisi, 2020, 2021, 2022, 2023a, 2023b; Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus, 2021; Finanšu izlukošanas dienests, 2021; OECD, 2021; Rahapesu Andmebüroo, 2021, 2023; Ombler, 2022; Financial Intelligence Unit of Latvia, 2023; Justiitsministeerium, 2023; Prokuratuur, 2023; Spule, 2023; Tulli, 2023; UNODC, 2023; autori koostatud)

VÕRDLUS LÄHINAABRITEGA (MLN €)		2018	2019	2020	2021	2022	KOKKU
Soome	külmutatud vara	5,27	9,8	7,5	11,61	5,32	39,5
	arestitud vara	67,3	66,5	62,2	82,2	111,9	390,1
	konfiskeeritud kaup	4,17	21,49	19,58	21,07	25,99	92,3
	konfiskeeritud vara	x	x	x	x	x	x
Eesti	külmutatud vara	39,2	30,7	25	4,45	89,6	188,95
	arestitud vara	10,08	12,29	10,75	6,99	18,38	58,49
	konfiskeeritud kaup	6**	6**	34,23*	6**	6***	58,23
	konfiskeeritud vara	2,21	3,96	2,24	1,37	2,39	12,17
Leedu	külmutatud vara	7	8	11	1	8	35
	arestitud vara	9,5	7	9	60	13	98,5
	konfiskeeritud kaup	8,44*	23,99*	7,71*	2,96*	x	43,1
	konfiskeeritud vara	x	22	16	43	20	101
Läti	külmutatud vara	101,48	345,98	429,41	209,63	357,25	1443,75
	arestitud vara	121,3	344,93	557,94	1544,41	500,75	3069,33
	konfiskeeritud kaup	4,47	160,77	13,92	16,13	x	195,29
	konfiskeeritud vara	7,23	48,26	40,25	84,12	82,58	262,44
	sellest NCB	6,3	48	38	82,02	82,56	256,88

* Ära võetud narkootiliste ainete kogustele omistatud keskmine rahaline väärtus (UNODC, 2023).

** Analüüsis koondatud andmestikule tuginev keskmine rahaline väärtus (Ombler, 2022), kuna summa on teiste konfiskeeritud kaupade tõttu suurem kui UNODC raportis presenteeritav suurus.

*** 2022. aasta kohta konfiskeeritud ainete ja kauba väärtus on andmete puudumise tõttu sama, mis 2017–2019. aastate kohta ja pärineb analüüsist (Ombler, 2022).

NCB – *non-conviction based confiscation* ehk süüdimõistmiseta konfiskeerimine

x – andmed puudu

- Samuti on erinev lähiriikide suutlikkus külmutada rahapesu kahtlusega vara rahapesu andmebüroode poolt. Vara külmutati viimase viie aastaga kokku Soomes 39,5 miljonit, Leedus 35 miljonit, Lätis 1,443 miljardit ja Eestis 189 miljonit eurot (FCIS, 2020, p. 8; OECD, 2021, pp. 111–112; Poliisi, 2021, p. 26; Rahapesu Andmebüroo, 2021, p. 15; FCIS, 2022, p. 10; FCIS, 2023, p. 9; Financial Intelligence Unit of Latvia, 2023; Poliisi, 2023b, p. 29; Rahapesu Andmebüroo, 2023, p. 11).
- Konfiskeeritud kauba vaates on andmestik vähene ja hõlmab peaaesjalikult konfiskeeritud narkootiliste ainetele omistavate väärtuste arvestust, milles Läti on 2019. aastal leidnud suure koguse kokaiini ja seetõttu erineb tulemus teistega märgatavalt. Ilma erandliku aastata on võrreldavad riigid konfiskeeritud kauba vaates suhteliselt sarnased. (Ombler, 2022; UNODC, 2023) Tabelis 5 kajastatakse lähinaabritega võrdlust kuritegevuse varalisest mõjutamisest.

Nelja naaberriigi võrdluses on Läti teistest oluliselt tõhusam kuritegevust varaliselt arestimisega mõjutama ja seda kõikide vaadeldud aastate jooksul. Konfiskeeritud varast enamik pärines süüdimõistmiseta konfiskeerimisest (Spule, 2023). 2022. aastal on Eesti küll arestinud Leedust vara rohkem (18,38 miljonit), kuid viie aasta vaates on seda siiski riikide võrdluses kõige vähem – 58,49 miljoni euro väärtuses. Arestitavate varade väärtused on võrdlemiseks kõrvutatud riikide SKP, rahvaarvu ja eelarvega tabelis 6.

Selle peatüki ülevaade raske ja organiseeritud kuritegevuse ilmingutest, mida „Kriminaaltulu võimalik ulatus Eestis“ analüüsis ei kajastatud, ilmestab kuritegevuse jätkuvat arengut, rahvusvahelisust, laiahaardelisust ja orienteeritust tulu saamisele. Hoolimata riikide püüdlustest koostöö ja rahvusvaheliste organisatsioonide abiga kuritegevust senisest enam isikute, keelatud kaupade ja ainete tabamise ning varade arestimise ja konfiskeerimisega varaliselt mõjutada, jääb saavutatu veel siiski probleemi pealmist kihti puudutama. Probleemi tuumani jõudmiseks ja kaugemale ulatavate muutuste tekkimiseks tuleb teha kardinaalseid muudatusi riikide panustamisel ja selleks võimaluste loomisega seadusandluses.

Järgnevas peatükis tuuakse esile mõned soovitused, mida Eesti ja teised riigid seadusandluses muutma peaksid, et kuritegevusest kasu otsivate isikute stiimuleid olulisel määral pärssida, kuritegelikku vara kümnetes kordades rohkem arestida ja konfiskeerida ning seda nii EL-i üleselt kui terves maailmas.

Tabel 6. Neija riigi võrdlus arestitud varade suurustest 2022. aasta ja viie viimase aasta lõikes (peatükis kajastatud andmestik; IMF, 2023; autori koostatud)

	SKP		RAHVA- ARV		RIIGI- EELARVE		ARESTITUD VARA				ARESTITUD VARA %				
	mln €		mln		mln €		mln €		mln €		SKP-st		raхваarvust		riigi- eelarvest
	2022		2022		2022	2022	2022	2022	2018–2022	2022	2018–2022	2022	2018–2022	2022	2018–2022
AASTA															
SOOME	266 679		5,548		139 169		111,9		390,1		0,04%	0,15%	2017%	7031%	0,28%
EESTI	36 181		1,332		14 122		18,38		58,49		0,05%	0,16%	1380%	4391%	0,41%
LEEDU	66 918		2,817		23 924		13		98,5		0,02%	0,15%	461%	3497%	0,41%
LÄTI	40 066		1,889		14 274		500,75		3069,33		1,25%	7,66%	26509%	162484%	21,50%

3. KURITEGEVUSE VARALISE MÕJUTAMISE MEETMED

Järgnevalt käsitletakse kuritegevuse kasumlikkust pärssida aitavaid meetmeid, mis võiksid Eestis olla abiks edukama tulemuse saavutamisel. Enne meetmete esitlemist vaadatakse, millised võiksid olla peamised raske ja organiseeritud kuritegevusega kaasnevad riskid Eestile ja millised sektorid on enimhaavatavad.

Kriminaaltulu võimaliku ulatuse analüüsist selgusid peamised kuriteoliigid, mis võivad teistega võrreldes tuua suuremat tulu, mistõttu taoliste kuritegude toimepanemise risk on Eestis tavapärasemast kõrgem. Kuriteoliikidest enim tulu toovateks on rahapesu, kelmus ja korruptsioon, maksupettused, kaupade võltsimine ja piraatlus, narkokaubandus, küberkuritegevus. Analüüsis esitletud tõsisemad haavatavused on seotud juriidiliste isikute, kinnisvara, virtuaalvaluuta, riigihangete, keskkonna ja jäätmeäitluse ning maksumoraaliga. (Ombler, 2022)

Selleks, et muutused saaksid aset leida, tuleb otsustajatel mõista ja teadvustada kriminaaltulu arestimis- ja konfiskeerimisvõimega seotud probleemi olemasolu. Kui seda ei toimu, siis see teema ei saa muutust toovat tähelepanu, selle määratlemise ja uurimisega tegeletakse ebapiisavalt, kriminaaltulu statistika viitab vähesele ulatusele, kasutatavad õiguskaitsealased ressursid on napid ja seetõttu ka vähene avastamine, mis kokkuvõttes soodustab paigalseisu (Button & Tunley, 2015). Joonisel 2 on kuju-

Joonis 2. Probleemi sumbumine (Button & Tunley, 2015; autori koostatud)

tatud probleemikaar, mille olemust on kohandatud kriminaaltulu temaatikale vastavaks. Sarnane läbielamine leidis aset viimase 5–8 aasta jooksul UK-s, kui pettusega seotud kuritegevusele ei pööratud aastaid tähelepanu, viies selleni, et 2022. aastaks on 40% registreeritud kuritegevusest seotud pettusega (HM Government, 2023, p. 3).

Maailmas on kasutusel Eestile sarnased seadusandlikud meetmed kuritegeliku vara arestimiseks ja konfiskeerimiseks kriminaalmenetluse käigus, mis loob võimaluse laiendatud konfiskeerimise režiimi rakendamiseks, kuid jääb areneva kuritegeliku käitumise püüdumiseks vähest tõhusust pakkuvaks tööriistaks. Teistsuguse meetmena on ligikaudu 100 riigis kasutusel illegaalse rikastumise regulatsiooni variatsioonid (Dornbierer, 2021, pp. 43–45; Dornbierer, 2023, pp. 25–26). Illegaalset rikastumist käsitleva seaduseraamistiku olemasolu pakub erinevaid võimalusi, kandes peamiselt põhimõtet: pole ilmingimata vajalik tõendada konkreetse vara seotust kuriteoga või selle kasutamist kuriteo toimepanemiseks, vaid sanktsioonid illegaalse rikastumise korral põhinevad asjaolul, et isikul on olnud võimalik kasutada varasid, mille saamine ei ole võimalik legaalsest sissetulekust lähtuvalt. Seda meetet kasutatakse kas tsiviil- või kriminaalmenetluse norme järgides. (Dornbierer, 2021, pp. 35–41)

Tõhusa meetmena on mitmes riigis, sh USA-s, Suurbritannias ja Lätis kasutusel süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimissüsteem, mis ei too kaasa isiku süüdimõistmist kuriteo toimepanemises, küll aga pöörab riik tähelepanu vara ja kuritegevuse vahelise seose tuvastamisele ja tõendamisele (Proceeds of Crime Act, 2002, ptk 2, 4; Criminal Procedure Law, 2005, ptk 8², 9, 27, 59; U.S. Code, 2012, ptk 46). Kohus teeb otsuse varade konfiskeerimise kohta ja ei käsitle isiku süü küsimust. Tõendamisele esitatavad nõuded on madalama lävendiga kui isiku süü tõendamisel kriminaalmenetluses. (Dornbierer, 2021, p. 39; Dornbierer & Simser, 2022) Taoline süsteem on toonud kaasa võimaluse vähendada kuritegevuse stiimuleid ning tõestada veendunumalt õigusriigi põhimõtteid, kus kuritegevus ei saa ega tohiks ära tasuda. Kriminaalmenetlustes pole harvad need olukorrad, kus kuriteost saadud varad tuleb isiku süü tõendamatu tõttu tagastada. Seetõttu on oluline omada täiendavaid meetmeid riiklikul tasandil, et tagada kuritegelikul teel saadud varade konfiskeerimise võimalused. Sõltuvalt riigist kasutatakse seda meetet kas tsiviil- või kriminaalmenetluse nõudeid järgides (Cassella, 2021; Dornbierer, 2021). Sellise regulatsiooni olemasolu võimaldab kriminaaltulu konfiskeerida olukordades, kus näiteks kuritegevusest saadud vara kasutav isik on vastutusvõimetu, tabamatu, surnud või toime pandud kuritegu on aegunud. Samuti on sõltuvalt riigist sellise institutsiooniga võimalik lahendada küsimus järgmistes olukordades: seotud isik ei vaidle vara küsimusele vastu; vara on leitud, kuid teo toimepanijat pole teada ja kriminaalasjas ei saaks seetõttu süüdistust esitada; isik on ühes riigis süüdi mõistetud kuriteo toimepanemises, aga vara asub teises riigis; riigil

puudub avalik huvi isiku süüdimõistmiseks ja kohtumenetluseks; kriminaalmenetluses pole piisavalt tõendeid kuriteo ja vara vahel; kolmanda isiku vara osas, kui pole vaja ilmtingimata süüteo menetlust läbi viia (Cassella, 2021).

Euroopa Komisjoni algatus jõuab järgmisel aastal direktiivi vastuvõtmiseni, millega kehtestatakse liikmesriikidele kuritegelikul teel saadud varade arestimis- ja konfiskeerimisreeglite miinimumnõuded. Arutluse all on muu hulgas võimalus kehtestada varade konfiskeerimine süüdimõistva kohtuotsuseta olukordades, kus isik on surnud, jäädavalt haigestunud, asukoht teadmata või kuritegu aegunud. Tähelepanu saavad direktiiviga veel võimaluste loomine anda konfiskeeritud varad kasutada uurimisasutustele, samuti arestitud ja konfiskeeritud varade haldussüsteem. (Council of the European Union, 2023)

Mitmes riigis on raske ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse tõhustamiseks kasutusel regulatsioon, mille alusel jagatakse menetlusega seotud asutustele konfiskeeritud varadest teatud ulatuses resurssi tegevuste ja vahendite ostuks. Nii motiveeritakse ja toetatakse uurimisega seotud asutusi näiteks USA-s, Suurbritannias ja naaberriigis Lätis (Cabinet Of Ministers, 2017; Home Office, 2022; Department of Justice, 2023). Olulisel kohal, omamaks ülevaadet piiratud varadega toimuvast, on varahaldust puudutava andmebaasi olemasolu, mis annab lisaks võimaluse hinnata kontrollmeetmete tõhusust. Taolist ülevaadet pakub USA-s andmebaas CATS (Department of Justice, 2021) ja Suurbritannias andmebaas JARD (Home Office, 2022).

4. ARUTELU JA ETTEPANEKUD

Artikli järgnevas osas diskuteeritakse kriminaaltulu võimalikku suurust puudutavatel teemadel, parema olukorrapildi saamise vajalikkuse ning kasutada olevate meetmete üle, mis võiksid Eesti oludele ülekantuna anda tähendusriikast efekti kuritegevusest saadava tulu leidmisel ja äravõtmisel.

Ilma kuritegevuse tulu näitavate numbriteta pole võimalik esitada arvestatavat analüüsi organiseeritud kuritegevuse kahju või mõju kohta, mistõttu ulatuse mõõtmine ja mõju käivad paratamatult koos (Savona, 2015, p. 7). Analüüs ilmestas tähendusriikalt kuritegevuse kasumlikkust mahus, mis on häirivalt suur, samas kui riigi võimekus kuritegevust varaliselt tõkestada varade arestimise ja konfiskeerimisega puudutab kuritegelikust tulust vaid väikest osa. Sellega ei saa leppida ja see vajab lähitulevikus kohest tähelepanu.

Mõned kuritegevuse liigid näivad teistest tasuvamad. Selle paikapidavust tuleks lisauuringutega hinnata, jõuda põhjuste ning lahendusteni haavatavuse vähendamiseks, et minimeerida võimalusi ärakasutamiseks.

Kui head valitsemistava peegeldavate rahvusvaheliste uuringute vaates on Eesti teiste riikidega võrdluses heal positsioonil ja esirinnas, siis kuritegevuse varalise mõjutamise rollis jääb Eesti lähinaabritega võrdluses tagasihoidlikuks nii varade arestimise kui konfiskeerimise vaates. Positiivne praktika paistab silma Lätis, kus kuritegevusega seotud vara on viimase viie aastaga arestitud enam kui 3 miljardi ja konfiskeeritud üle 250 miljoni euro väärtuses. Samuti on tõhusalt igal aastal arestinud suures mahus vara Soome politsei kõrval ka Soome toll.

Eestis on kuritegeliku vara suhtes võimalik teha konfiskeerimisotsus vaid kriminaalmenetlus- ja karistusseadustikule tuginedes ning isiku süüdimõistva kohtuotsuse korral kriminaalmenetluses. Vaid taolise lahendusega piirduv lähenemine on ajale jalgu jäänud ega võimalda tõhusalt kuritegevust pidurdada või selle tulusust vähendada. Vajame Eestis uusi meetmeid, mis oleksid kaasaegsed ja toimivad. Analüüs rahvusvahelise praktika, varade arestimise senise puudujäägi ja asutuste jõudluse kohta aitavad kujundada piiratavate varadega seotud toimivat terviküsteemi. Muudatuste elluviimisel peaksid saama tähelepanu kõik kuritegeliku varaga seotud staadiumid selle leidmisest kuni realiseerimise ja hävitamiseni.

Seadusandluse täiendamine on üks abinõu olukorra parandamiseks kuritegeliku vara leidmisel ja konfiskeerimisel. Olemasolevate ja tulevaste seadusemuudatustega kaasnevate võimaluste edukaks kasutamiseks peaksid uurimisasutused ja prokuratuur varade leidmise ja arestimise prioriteetsust püsivalt tähtsustama, et kurjategijatelt vara äravõtmine oleks sama oluline kui kuriteo tõendamine. Sest see omab kuritegevuse ohjamisel – demotiveerides kuritegelikku käitumist – samasugust kaalu kui kohtus süüdimõistmine. Finantskasust ajendatud kuritegude puhul muudab kriminaaltulu äravõtmine seaduserikkumise mõttetuks riskiks. Et uurimisasutuste ja prokuratuuri tegevust veelgi tõhustada, tuleks asutustele ressursse juurde anda, et spetsialiseerunud töötajad oleksid kvalifitseeritud, koolitatud, parimate teadmiste ja oskustega ning võimelised ülesannet tulemuslikult täitma. Peaksime olema edukamad haavatavuse ja kõrgemat riski omava kuritegevuse vähendamisel.

Edu korral tooksid muudatused riigile tagasi kordades – kui mitte kümnetes kordades – rohkem raha, kui riik sellele valdkonnale kulutab. Riik saaks senisest enam konfiskeeritavat vara vastavalt vajadusele kasutada; konfiskeeritud varast teatud osa tuleks suunata uurimisasutusele ja prokuratuurile, kus konfiskeerimisega lõppenud menetlus läbi viidi, et toetada nende koolitamist, vajalike seadmete ja vahendite soetamist. Lisaks tõstaks kvaliteeti piiratud varade haldussuutlikkusest ülevaadet pakkuv andmebaas, mis annaks arestitud ja konfiskeeritud varadest ning nende haldus- ja realiseerimiskuludest adekvaatse pildi. See võiks olla eeltingimuseks konfiskeeritud varade jagamissüsteemi loomiseks uurimisega seotud asutustele.

Seadusemuudatustes vajaksime institutsiooni loomist varade konfiskeerimiseks süüdimõistva kohtuotsuseta. Taolise meetme tulemuslikkust Eestiga sarnasesse õigusruumi integreerituna peegeldavad Läti tulemused. Loodetavasti loob muudatusteks hea pinnase EL-is järgnevatel aastatel kehtima hakkavad miinimumnõuded varade arestimisele ja konfiskeerimisele.

KOKKUVÕTE

Artikli eesmärk oli anda ülevaade võimalikku kriminaaltulu ulatust Eestis kaardistanud analüüsi tulemustest, kajastada analüüsijärgselt avalikuks tulnud kuritegevuse ilminguid ning väärtustada materjali täiendavate andmetega, võrreldes varade arestimise ja konfiskeerimise võimekust lähinaabritega. Ülevaate lõpus toodi võimalikke lahendusviiside maailmapraktikast, mis saaksid Eesti oludesse integreerituna aidata kuritegevuse tasuvust tõhusamalt vähendada, kriminaaltulu leidmist ja äravõtmist võimestada ning riigi kulusid vähendada.

Analüüsi käigus koondatud materjalidest nähtub, et Eesti inimeste ja ettevõtetega seotud kuritegevuse ulatus ja sellest saadav varaline kasu võib olla enam kui 0,5 miljardit eurot aastas. Kuritegevuse jätkuvat esinemist tasuva ettevõtmisena kinnitavad viimaste aastate jooksul avalikustatud juhtumid. Varade arestimise ja konfiskeerimise võrdlus lähiriikidega ilmestab vajadust muutusteks. Peaksime Eestis suutma tõhusada just varade arestimist ja konfiskeerimist, et tuua kaasa paremad tulemused kuritegevuse vähendamisel ja õigusriigi toimimisel. Eesti vajab kuritegevuse ja selle tulu vähendamiseks täiendavate meetmete kasutuselevõttu, mis hõlmaks muudatusi seadustes, uurimisasutuste ja prokuratuuri töökorralduses ja ressursi suurendamist nendes asutustes, et vara tõhusamalt leida ja arestida.

MATI OMBLER

Siseministerium, nõunik

E-post: matiomb556@gmail.com

Mati Ombler on omandanud bakalaureuse- ja magistrakraadi Sisekaitseakadeemias. Enam kui 25 aasta pikkuse politseikarjääri sisse mahuvad põnevad uurijametid ja keskkriminaalpolitsei korruptsioonikuritegude büroo juhtimine. Samuti on Ombler panustanud vahepealsetel aastatel abiprokurörina Riigiprokuratuuri süüdistusosakonna tegemistesse. Siseministeriumis töötab Mati Ombler 2021. aasta jaanuarist, kus edendab organiseeritud ja valgekraelise kuritegevuse vastast poliitikat.

KASUTATUD ALLIKAD

- Alas, B.-M., 2022. Müstiline krüpto: nelja Eesti meest kahtlustatakse 8 miljoni euro väljapetmises. *Postimees*, 19. oktoober. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.postimees.ee/7629710/mustiline-krüpto-nelja-eesti-meest-kahtlustatakse-8-miljoni-euro-valjapetmises> [Kasutatud 27.06.2023].
- Anckar, C., 2020. The most-similar and most-different systems design in comparative policy analysis. Rmt: B. G. Peters & G. Fontaine, toim-d *Handbook of research methods and applications in comparative policy analysis*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, pp. 33–48.
- Anvelt, K., 2021. Eestis tabatud kokaiini rekord ületati sadade kilodega. *Eesti Päevaleht*, 5. mai. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://epl.delfi.ee/artikkel/93343343/ees-tis-tabatud-kokaiini-rekord-uletati-sadade-kilodega> [Kasutatud 29.06.2023].
- Aziani, A., 2018. *Illicit financial flows: An innovative approach to estimation*. Cham: Springer.
- Banka D'Italia, 2022. *Annual Report 2021*. Italy's Financial Intelligence Unit, no 14. [Võrgumaterjal] Leitav: https://uif.bancaditalia.it/publicazioni/rapporto-annuale/2022/annual_report_2021.pdf?language_id=1 [Kasutatud 29.06.2023].
- Biesenbender, S. & Heritier, A., 2014. Mixed-methods design in comparative public policy research: The dismantling of pension policies. Rmt: I. Engeli & C. R. Allison, toim-d *Comparative Policy Studies: Conceptual and Methodological Challenges*. Hampshire, UK: Palgrave Macmillan, pp. 237–264.
- Breunig, C. & Ahlquist, J. S., 2014. Quantitative Methodologies in Public Policy. Rmt: I. Engeli & C. R. Allison, toim-d *Comparative Policy Studies: Conceptual and Methodological Challenges*. Hampshire, UK: Palgrave Macmillan, pp. 109–129.
- Button, M. & Tunley, M., 2015. Explaining fraud deviancy attenuation in the United Kingdom. *Crime, Law and Social Change*, 63(1), pp. 49–64. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.researchgate.net/profile/Mark-Button/publication/283715066_Fraud_deviancy_attenuation/links/564465c608ae54697fb6cff4/Fraud-deviancy-attenuation.pdf [Kasutatud 29.06.2023].
- Button, M., Gee, J. & Mothershaw, N., 2017. *Annual Fraud Indicator 2017: Identifying the cost of fraud to the UK economy*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://pure.port.ac.uk/ws/portalfiles/portal/18878333/Annual_Fraud_Indicator_report_1_2017.pdf [Kasutatud 29.06.2023].
- Button, M., Hock, B. & Shepherd, D., 2022. *Economic Crime: From Conception to Response*. London: Routledge.

- Cabinet Of Ministers, 2017. Procedures for the Use of the Funds of the Basic Budget Programme of the Ministry of Justice Fund of the Proceeds of Crime from Confiscation. Regulation No. 769. *Latvijas Vēstnesis*, 254, 21.12.2017. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/296013-procedures-for-the-use-of-the-funds-of-the-basic-budget-programme-of-the-ministry-of-justice-fund-of-the-proceeds-of-crime-from-confiscation> [Kasutatud 20.07.2023].
- Calderoni, F., 2015. Mythical numbers and the proceeds of organised crime: estimating mafia proceeds in Italy. Rmt: E. U. Savona & F. Calderani, toim-d *Criminal Market and Mafia Proceeds*. London: Routledge, pp. 138–163.
- Camdessus, M., 1998. *Money Laundering: The Importance of International Countermeasures: Address by Michel Camdessus*. 10.02.1998. Managing Director of the International Monetary Fund at the Plenary Meeting of the Financial Action Task Force on Money Laundering. ANNEX A, pp. 37–41. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/1997%201998%20ENG.pdf> [Kasutatud 29.06.2023].
- Cassella, S. D., 2021. *Report to the Cullen Commission: Summary of Money Laundering and Asset Forfeiture Law in the United States*, submitted 5/10/21. [Vörgumaterjal] Leitav: <http://assetforfeiturelaw.us/?p=2666> [Kasutatud 20.07.2023].
- Caulkins, J. P. & Reuter, P., 2022. How much demand for money laundering services does drug selling create? Identifying the key parameters, *International Journal of Drug Policy*, 103 (2022). [Vörgumaterjal] Leitav: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S095539592200072X#section-cited-by> [Kasutatud 09.07.2023].
- Chainalysis, 2022. *The 2022 Geography of Cryptocurrency Report: Everything you need to know about crypto adoption around the globe*. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://go.chainalysis.com/rs/503-FAP-074/images/2022-Geography-of-Cryptocurrency.pdf> [Kasutatud 17.08.2023].
- Chainalysis, 2023. *The 2023 Crypto Crime Report: Everything you need to know about cryptocurrency-based crime. February 2023*. [Vörgumaterjal] Leitav: https://go.chainalysis.com/rs/503-FAP-074/images/Crypto_Crime_Report_2023.pdf?mkt_tok=NTAzLUZBUC0wNzQAAAGJ-VC6IFv2psBVvUqONkaumlM7E-DAOOq-H2FeYNzi44rjzMy1qcvC768Llz4Se2Ofpn83Ftf4JAodfvV33eQr2MLJug-hX9EiiwexUpU3TzvzKG4 [Kasutatud 11.07.2023].
- CIFAR, 2019. *Stolen Asset Recovery Between Germany and Developing Countries*. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://cifar.eu/wp-content/uploads/2019/06/1.-English-Report-2019-Asset-recovery-Germany.pdf> [Kasutatud 28.06.2023].

- Cobham, A. & Gibson, L., 2016. *Ending the era of tax havens. Why the UK government must lead the way*. Oxfam. [Vörgumaterjal] Leitav: <http://oxfamilibrary.openrepository.com/oxfam/bitstream/10546/601121/4/bpending-era-tax-havens-uk-140316-en.pdf> [Kasutatud 29.06.2023].
- Corina, M.-E., 2014. Measuring money laundering using “The Walker Gravity model”. *Annales universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 16(2), pp. 151–158.
- Council of the European Union, 2022. *Results of the EU’s fight against crime (2018–2021)*. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/fight-against-organised-crime-2018-2021-results/> [Kasutatud 01.07.2023].
- Council of the European Union, 2023. *Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on asset recovery and confiscation*. Brussels, 22 May 2023, 9314/23. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9314-2023-INIT/en/pdf> [Kasutatud 20.07.2023].
- Criminal Procedure Law, 2005. Latvijas Vēstnesis, 74, 11.05. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/107820-criminal-procedure-law> [Kasutatud 20.07.2023].
- Cusack, J., 2019. *Global Threat Assessment: Leading Criminal Markets/Countries/Methods/Groups*. FCN. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://thefinancialcrimenews.com/wp-content/uploads/2019/11/FCN-GTA.2019.Pub-Final.pdf> [Kasutatud 29.06.2023].
- Department of Justice, 2021. *Consolidated Asset Tracking System*. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://www.justice.gov/jmd/major-information-systems-consolidated-asset-tracking-system> [Kasutatud 03.07.2023].
- Department of Justice, 2023. *Assets Forfeiture Fund*. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://www.justice.gov/afms/assets-forfeiture-fund-aff> [Kasutatud 03.07.2023].
- Dornbierer, A., 2021. *Illicit Enrichment: A Guide to Laws Targeting Unexplained Wealth*. Basel: Basel Institute on Governance. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://learn.baselgovernance.org/course/view.php?id=65> [Kasutatud 03.07.2023].
- Dornbierer, A., 2023. *From sanctions to confiscation while upholding the rule of law*. Working Paper 42, Basel Institute on Governance. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://baselgovernance.org/publications/wp-42> [Kasutatud 03.07.2023].
- Dornbierer, A. & Simser, J., 2022. *Targeting unexplained wealth in British Columbia: An analysis of Recommendation 101 of the Final Report of the Commission of Inquiry into Money Laundering in British Columbia*. Working Paper 41, Basel Institute on Governance. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://baselgovernance.org/publications/wp-41> [Kasutatud 03.07.2023].

- ECOLEF, 2013. *Project 'ECOLEF': The Economic and Legal Effectiveness of Anti-Money Laundering and Combating Terrorist Financing Policy*. Final Report. [Võrgumaterjal] Leitav: [http://www2.econ.uu.nl/users/unger/ecolef_files/Final%20ECOLEF%20report%20\(digital%20version\).pdf](http://www2.econ.uu.nl/users/unger/ecolef_files/Final%20ECOLEF%20report%20(digital%20version).pdf) [Kasutatud 29.06.2023].
- Eesti Pank, 2023. *Valuutakursid*. 01.07.2023. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.eestipank.ee/valuutakursid> [Kasutatud 01.07.2023].
- EPPO, 2022. *2021 Annual Report*. European Public Prosecutor's Office. 2529-346X. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.eppo.europa.eu/en/document-s?f%5B0%5D=facet_media_document_category%3A19 [Kasutatud 29.06.2023].
- EPPO, 2023. *Investigation Huracán: VAT fraud involving 10 000 cars uncovered*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.eppo.europa.eu/en/news/investigation-huracan-vat-fraud-involving-10-000-cars-uncovered> [Kasutatud 02.07.2023].
- EUIPO, 2020. *EU enforcement of intellectual property rights: results at the EU border and in the EU internal market 2020*. December 2021. [Võrgumaterjal] Leitav: https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/2021_EU_enforcement_intellectual_property_rights/2021_EU_enforcement_intellectual_property_rights%20_FullR_en.pdf [Kasutatud 29.06.2023].
- EUIPO & Europol, 2022. *Intellectual property crime. Threat assessment 2022*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Report.%20Intellectual%20property%20crime%20threat%20assessment%202022_2.pdf [Kasutatud 29.06.2023].
- Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus, 2021. *Euroopa uimastiprobleemide aruanne 2021: suundumused ja arengud*. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luksemburg. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13838/2021.2256_ET_02_.pdf [Kasutatud 29.06.2023].
- European Commission, 2021. *Mapping the risk of serious and organised crime infiltrating legitimate businesses*. Final Report. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://op.europa.eu/et/publication-detail/-/publication/ab3534a2-87a0-11eb-ac4c-01aa75ed71a1/language-en#> [Kasutatud 29.06.2023].
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2020. *European Drug Report 2020: Trends and Developments*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13236/TDAT20001ENN_web.pdf [Kasutatud 29.06.2023].
- Europol, 2016. *Does crime still pay? Criminal asset recovery in the EU. Survey of statistical information 2010–2014*. Europol Criminal Assets Bureau. [Võrgumaterjal]

Leitav: https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/criminal_asset_recovery_in_the_eu_web_version_0.pdf [Kasutatud 29.06.2023].

Europol, 2021. *European Union serious and organised crime threat assessment. A corrupting influence: the infiltration and undermining of Europe's economy and society by organised crime*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/socta-report> [Kasutatud 29.06.2023].

Europol, 2023a. *33 arrested as global money laundering service is shut down*. 30.05.2023. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/33-arrested-global-money-laundering-service-shut-down?mtm_campaign=newsletter [Kasutatud 01.07.2023].

Europol, 2023b. *About EUR 87 million worth of fake clothes, shoes and accessories seized*. 06.06.2023. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/about-eur-87-million-worth-of-fake-clothes-shoes-and-accessories-seized?mtm_campaign=newsletter [Kasutatud 01.07.2023].

Europol, 2023c. *Strike against an Albanian drug trafficking network in Germany, Italy and the Netherlands*. 23.06.2023. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/strike-against-albanian-drug-trafficking-network-in-germany-italy-and-netherlands?mtm_campaign=newsletter [Kasutatud 01.07.2023].

Europol, 2023d. *43 members of Italian organised crime arrested*. 27.06.2023. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/43-members-of-italian-organised-crime-arrested?mtm_campaign=newsletter [Kasutatud 01.07.2023].

Europol, 2023e. *Dismantling encrypted criminal EncroChat communications leads to over 6 500 arrests and close to EUR 900 million seized*. 27.06.2023. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/dismantling-encrypted-criminal-encrochat-communications-leads-to-over-6-500-arrests-and-close-to-eur-900-million-seized?mtm_campaign=newsletter [Kasutatud 01.07.2023].

FCIS, 2020. *Money laundering and terrorist financing prevention activities of the financial crime investigation service in 2019*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.fntt.lt/data/public/uploads/2020/10/money-laundering-and-terrorist-financing-prevention-activities-of-the-financial-crime-investigation-service-in-2019.pdf> [Kasutatud 02.07.2023].

- FCIS, 2022. *Money Laundering Prevention Board. Activity Results for 2021*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.fntt.lt/data/public/uploads/2022/06/mlpb-report-2021.pdf> [Kasutatud 02.07.2023].
- FCIS, 2023. *Money Laundering Prevention Board. Activity Results for 2022*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.fntt.lt/data/public/uploads/2023/06/ataskaita_2022_en.pdf [Kasutatud 02.07.2023].
- Ferwerda, J. & Unger, B., 2021. How big are Illicit Financial Flows? The hot phase of IFF estimations. Rmt: B. Unger, L. Rossel & J. Ferwerda, toim-d *Combating Fiscal Fraud and Empowering Regulators: Bringing Tax Money Back into the COFFERS*. Oxford University Press. DOI: 10.1093/oso/97801988854722.003.0005.
- Ferwerda, J., van Saase, A., Unger, B. & Getzner, M., 2020. Estimating money laundering flows with a gravity model-based simulation. *Scientific reports*, 10(1), pp. 1–11. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.nature.com/articles/s41598-020-75653-x> [Kasutatud 29.06.2023].
- Financial Intelligence Unit of Latvia, 2023. *Annual Report*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://fid.gov.lv/uploads/files/2023/Gada%20p%C4%81rskats%202022/GADA%20P%C4%80RSKATS-FINAL/FID%20annual%20report2022.pdf> [Kasutatud 25.07.2023].
- Finanšu izlukošanas dienests, 2021. *2020. GADA PARSKATS*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://fid.gov.lv/uploads/files/Dokumenti/Gada%20p%C4%81rskati/FID_2020.%20gada%20p%C4%81rskats.pdf [Kasutatud 25.07.2023].
- Finantsinspeksioon, 2021. *Kirjavahetus juhatuse liikmega läbiviidud riskihinnangu tulemuste kuvamise võimalikkusest [E-kiri]* (16.03.2022).
- Flick, U., 2006. *An introduction to qualitative research*. London: Sage.
- Flick, U., 2011. *Introducing Research Methodology: A Beginner's Guide to Doing a Research Project*. Los Angeles: Sage Publications.
- G20, 2020. *Responses to the 2020 Accountability Report questionnaire*. G20 Anti-Corruption Working Group. G20 Saudi Arabia 2020 Riyadh Summit. [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.g20.utoronto.ca/2020/Accountability_Report_Annex.pdf [Kasutatud 01.07.2023].
- Gee, J. & Button, M., 2015a. *The financial cost of healthcare fraud 2015: What data from around the world shows*. London, UK: PFK Littlejohn LLP. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.pianoo.nl/sites/default/files/documents/documents/thefinancialcostofhealthcarefraud-september2015.pdf> [Kasutatud 29.06.2023].
- Gee, J. & Button, M., 2015b. *The Financial Cost of Fraud 2015: What the latest data from around the world shows*. London, UK: PFK Littlejohn LLP. [Võrgumaterjal] Lei-

tav: https://pure.port.ac.uk/ws/portalfiles/portal/2986932/PKF_The_financial_cost_of_fraud_2015.pdf [Kasutatud 29.06.2023].

George, A. L. & Bennett, A., 2005. *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences. Belfer Center Studies in International Security*. Harvard University: Massachusetts.

Global Financial Integrity, 2017. *Transnational Crime and the Developing World*. Washington, D.C.: Global Financial Integrity.

Hartas, D., 2010. Quantitative research as a method of inquiry in education. Rmt: D. Hartas, toim *Educational Research and Inquiry: Qualitative and quantitative approaches*. Continuum International Publishing Group, pp. 65–81.

HM Government, 2023. *Fraud strategy: Stopping scams and protecting the public*. May 2023. [Võrgumaterjal] Leitav: www.gov.uk/official-documents [Kasutatud 31.07.2023].

Home Office, 2022. *Official Statistics. Asset recovery statistical bulletin: financial years ending 2017 to 2022*. Published 8 September 2022. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.gov.uk/government/statistics/asset-recovery-statistical-bulletin-financial-years-ending-2017-to-2022/asset-recovery-statistical-bulletin-financial-years-ending-2017-to-2022#use-of-asset-recovery-incentivisation-scheme-arises-funds> [Kasutatud 04.07.2023].

IMF, 2023. *World Economic Outlook Database*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/April/weo-report?c=939,172,941,946,&s=NGDP,LP,GGR,&sy=2022&ey=2022&ssm=0&scsm=1&sc=0&ssd=1&ssc=0&sic=0&sort=country&ds=.&br=1> [Kasutatud 04.07.2023].

Interpol, 2023. *Annual Report 2022*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.interpol.int/en/Resources/Documents#Annual-Reports> [Kasutatud 13.07.2023].

Justiitsministeerium, 2021. *Kriminaaltulu tuvastamine ja konfiskeerimine. Kuritegevus Eestis 2020*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2020/prioriteedid> [Kasutatud 29.06.2023].

Justiitsministeerium, 2022. *Kirjavahetus Justiitsministeeriumiga EL-ile edastatud varade arestimise koondandmestiku avaldamisest [E-kiri] (11.03.2022)*.

Justiitsministeerium, 2023. *Kirjavahetus Justiitsministeeriumiga EL-ile edastatud varade arestimise koondandmestiku avaldamisest [E-kiri] (08.05.2023)*.

Khan, S., 2022. UAE seizes \$1.29bn in assets in fight against money laundering and terrorism financing. *The National*, 7.10.2022. [Võrgumaterjal] Leitav: [https://www-the-nationalnews-com.cdn.ampproject.org/c/s/www.thenationalnews.com/business/](https://www.thenationalnews-com.cdn.ampproject.org/c/s/www.thenationalnews.com/business/)

- economy/2022/10/07/uae-seizes-129bn-in-assets-in-fight-against-money-laundering-and-terrorism-financing/?outputType=amp [Kasutatud 01.07.2023].
- Kok, X., 2023. Bungalows, cars seized in Singapore's billion-dollar swoop on money laundering. *Reuters*. 17.08.2023. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/bungalows-cars-seized-singapores-billion-dollar-swoop-money-laundering-2023-08-17/> [Kasutatud 17.08.2023].
- KPMG, 2016. *Project Sun: A study of the illicit cigarette market in the European Union, Norway and Switzerland*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/lt/pdf/project-sun-2017-report.pdf> [Kasutatud 29.06.2023].
- Levi, M. & Soudijn, M., 2020. Understanding the laundering of organized crime money. *Crime and Justice*, 49(1), pp. 579–631. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://orca.cardiff.ac.uk/id/eprint/128331/1/Levi%20Soudijn%20OC%20ML%20final%20.pdf> [Kasutatud 29.06.2023].
- Levi, M., Reuter, P. & Halliday, T., 2018. Can the AML System Be Evaluated Without Better Data? *Crime, Law and Social Change*, 69(2), pp. 307–328. DOI: 10.1007/s10611-017-9757-4.
- Lietuvos Respublikos Prokuratūros, 2019. *Lietuvos Respublikos Prokuratūros veiklos 2018 metais ataskaita*. 2019-03-05 nr 17.9-3707. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2019/03/lietuvos-respublikos-prokuraturos-veiklos-2018-m.-ataskaita.pdf> [Kasutatud 26.07.2023].
- Lietuvos Respublikos Prokuratūros, 2020. *Lietuvos Respublikos Prokuratūros veiklos 2019 metais ataskaita*. 2020-03-03 nr 17.9-3260. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2020/03/prokuraturos-veiklos-2019-m.-ataskaita-2020-03-03-nr.-17.9.-3260.pdf> [Kasutatud 26.07.2023].
- Lietuvos Respublikos Prokuratūros, 2021. *Lietuvos Respublikos Prokuratūros veiklos 2020 metais ataskaita*. 2021-03-01 nr 17.9-1921. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2021/03/2_prokuraturos-veiklos-2020-m.-ataskaita-2021-03-01-nr.-17.9.-1921-03-30.pdf [Kasutatud 26.07.2023].
- Lietuvos Respublikos Prokuratūros, 2022. *Lietuvos Respublikos Prokuratūros veiklos 2021 metais ataskaita*. 2022-03-01 nr 17.9-2228. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2022/03/2021-m.-ataskaita-2022-03-01-nr.-17.9.-222803.21.pdf> [Kasutatud 26.07.2023].
- Lietuvos Respublikos Prokuratūros, 2023. *Lietuvos Respublikos Prokuratūros veiklos 2022 metais ataskaita*. 2023-03-01 nr 17.9-1974. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://>

- www.prokuratueros.lt/data/public/uploads/2023/03/2022-m.-ataskaita-2023-03-01-nr-17.9.-1974.pdf [Kasutatud 26.07.2023].
- Lijphart, A., 1971. Comparative politics and the comparative method. *American Political Science Review*, 65(3), pp. 682–693.
- Lindsalu, P., 2016. *Konfiskeerimiste ülevaade 2015. Kriminaalpoliitika analüüs 9/2016*. Justiitsministeerium. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/konfiskeerimiste_ulevaade_2015.pdf [Kasutatud 29.06.2023].
- Maksu- ja Tolliamet, 2018. *MTA: salasigarettide müügi taga võib olla kuritegelik ahel*. 12. veebruar. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/uudised/mta-salasigarettide-muugi-tagavaib-olla-kuritegelik-ahel> [Kasutatud 29.06.2023].
- Maksu- ja Tolliamet, 2020. *MTA töötajad tabasid 9,6 miljonit salasigarette*. 21. september. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/uudised/mta-tootajad-tabasid-96-miljonit-salasigarette> [Kasutatud 29.06.2023].
- Maksu- ja Tolliamet, 2022. *MTA töötajad pidasid kinni viimaste aastate rekordkoguse kokaiini*. 25. aprill. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/uudised/mta-tootajad-pidasid-kinni-viimaste-aastate-rekordkoguse-kokaiini> [Kasutatud 29.06.2023].
- Mocetti, S. di & Rizzica, L., 2021. *La criminalità organizzata in italia: un'analisi economica. Questioni di Economia e Finanza*, (Occasional Papers), Banca D'Italia. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/qef/2021-0661/QEF_661_21.pdf [Kasutatud 29.06.2023].
- MONEYVAL, 2023. *Annual report for 2022*. Committee of Experts on the Evaluation of Anti-money Laundering Measures and the Financing of Terrorism (MONEYVAL), Item to be considered by the GR-J at its meeting on 13 June 2023. [Võrgumaterjal] Leitav: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680ab55e2#globalcontainer [Kasutatud 27.06.2023].
- OECD, 2009. *OECD Principles for Integrity in Public Procurement*. Paris: OECD Publishing. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.oecd.org/gov/ethics/48994520.pdf> [Kasutatud 29.06.2023].
- OECD, 2021. *Implementing the oecd anti-bribery convention*. Implementing the oecd anti-bribery convention: Latvia. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.oecd.org/corruption/Latvia-phase-3-follow-up-report-en.pdf> [Kasutatud 26.07.2023].
- OLAF, 2023. *The OLAF report 2022*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://ec.europa.eu/olaf-report/2022/executive-summary_en.html [Kasutatud 02.07.2023].

- Ombler, M., 2022. *Kriminaaltulu võimalik ulatus Eestis. Analüüs*. Siseministeerium. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://siseministeerium.ee/ministeerium-ja-kontaktid/ministeerium-ja-minister/uuringud-ja-analuusid#sisejulgeoleku-tagam> [Kasutatud 08.08.2023].
- Peters, B. G. & Fontaine, G., 2020. *Handbook of research methods and applications in comparative policy analysis*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Pol, R. F., 2018a. Uncomfortable truths? ML=BS and AML=BS2. *Journal of Financial Crime*, 25(2), pp. 294–308.
- Pol, R. F., 2018b. Anti-money laundering effectiveness: assessing outcomes or ticking boxes? *Journal of Money Laundering Control*, 21(2), pp. 215–230.
- Pol, R. F., 2020a. Anti-money laundering: The world’s least effective policy experiment? Together, we can fix it. *Policy Design and Practice*, 2020, 3(1), pp. 3–94. DOI: 10.1080/25741292.2020.1725366.
- Pol, R. F., 2020b. *Anti-money laundering “Almost completely ineffective.” Why it harms us all*. 02.03.2020. Medium, the capital. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://medium.com/the-capital/anti-money-laundering-almost-completely-ineffective-why-it-harms-us-all-827d54db7df5> [Kasutatud 29.06.2023].
- Poliisi, 2020. *Poliisihallituse tilinpäätös voudelta 2019*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://poliisi.fi/en/financial-statements-and-reports-on-operations> [Kasutatud 28.06.2023].
- Poliisi, 2021. *Vuosikertomus Rahanpesun selvittelykeskus 2020*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://poliisi.fi/documents/25235045/67733116/2020-Rahanpesun-selvittelykeskus-vuosikertomus-2020.pdf/e340331f-f04c-7eec-2756-111628ae368a/2020-Rahanpesun-selvittelykeskus-vuosikertomus-2020.pdf/2020-Rahanpesun-selvittelykeskus-vuosikertomus-2020.pdf?t=1617010848853> [Kasutatud 03.07.2023].
- Poliisi, 2022. *Poliisihallituse tilinpäätös ja toimintakertomus voudelta 2021*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://poliisi.fi/en/financial-statements-and-reports-on-operations> [Kasutatud 28.06.2023].
- Poliisi, 2023a. *Poliisihallituse tilinpäätös ja toimintakertomus voudelta 2022*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://poliisi.fi/en/financial-statements-and-reports-on-operations> [Kasutatud 28.06.2023].
- Poliisi, 2023b. *Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2022*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://poliisi.fi/documents/25235045/67733116/Rahanpesun-selvittelykeskuksen-vuosikertomus-2022.pdf/d4d07605-68b5-ee84-ffd7-ec09541dc9d7/Rahanpesun-selvittelykeskuksen-vuosikertomus-2022.pdf?t=1679478208148> [Kasutatud 03.07.2023].

- Politsei- ja Piirivalveamet, 2022. *Keskkriminaalpolitsei ja FBI pidasid kinni \$575-miljoni krüptokelmuses ja rahapesus kahtlustatavad ettevõtjad*. 22. november. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.politsei.ee/et/uudised/keskkriminaalpolitsei-ja-fbi-pidasid-kinni-575-miljoni-krueptokelmuses-ja-rahapesus-kahtlustatavad-ettevotjad-10901> [Kasutatud 03.07.2023].
- Proceeds of Crime Act* (2002). UK Public General Acts. 2002. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/29/contents> [Kasutatud 26.07.2023].
- Prokuratuur, 2023. *Prokuratuuri aastaraamat 2022*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://aastaraamat.prokuratuur.ee/prokuratuuri-aastaraamat-2022/vahistamine-ja-konfiskeerimine> [Kasutatud 26.07.2023].
- PWC & Ecorys, 2013. *Identifying and Reducing Corruption in Public Procurement in the EU: Development of a methodology to estimate the direct costs of corruption and other elements for an EU-evaluation mechanism in the area of anti-corruption*. PwC EU Services. [Võrgumaterjal] Leitav: https://ec.europa.eu/anti-fraud/sites/default/files/docs/body/identifying_reducing_corruption_in_public_procurement_en.pdf [Kasutatud 29.06.2023].
- Rahapesu Andmebüroo, 2021. *Aastaraamat 2020*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://fiu.ee/aastaraamatud-ja-uuringud/aastaraamatud#item-1> [Kasutatud 26.07.2023].
- Rahapesu Andmebüroo, 2023. *Rahapesu Andmebüroo aastaraamat 2022*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://fiu.ee/aastaraamatud-ja-uuringud/aastaraamatud#item-1> [Kasutatud 26.07.2023].
- Robinson, T., Tickner, J., Button, M. & Gee, J., 2023. *Annual Fraud Indicator 2023*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://f.datasrvr.com/fr1/123/19981/40986_-_Crowe_-_Annual_Fraud_Indicator_Report_2023_-_V7.pdf [Kasutatud 02.07.2023].
- Saenz, M. & Lewer, J. J., 2023. Estimates of Trade Based Money Laundering within the European Union. *Applied Economics*, 55:51, 5991-6003. DOI: 10.1080/00036846.2022.2141444.
- Savona, E., 2015. Introduction: Organized crime numbers. Rmt: E. U. Savona & F. Calderani, toim-d *Criminal Markets and Mafia Proceeds*. London: Routledge, pp. 1–9.
- Savona, E. & Riccardi, M., 2015. *From illegal markets to legitimate businesses: the portfolio of organised crime in Europe*. Final Report of Project OCP – Organised Crime Portfolio [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.transcrime.it/wp-content/uploads/2015/03/OCP-Full-Report.pdf> [Kasutatud 29.06.2023].
- Schneider, F., 2008. Money laundering and financial means of organised crime: Some preliminary empirical findings. *Global Business and Economics Review*, 10(3), pp. 309–330.

- Schneider, F. & Buehn, A., 2016. *Estimating the Size of the Shadow Economy: Methods, Problems and Open Questions*. IZA DP No. 9820. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://ftp.iza.org/dp9820.pdf> [Kasutatud 29.06.2023].
- Spule, D., 2023. *Kirjavahetus Läti Rahapesu Andmebüroo vanem riskianalüütikuga riikliku statistika varade külmutamisest, arestimisest, konfiskeerimisest kuvamise võimalikkusest [E-kiri]* (31.03.2023).
- Statistikaamet, 2021. *Statistika andmebaas, rahvamajanduse arvepidamine, sisemajanduse koguprodukt (SKP)*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://data.stat.ee/profile/country/ee/> [Kasutatud 29.06.2023].
- Tax Justice Network, 2011. *The Cost of Tax Abuse: A briefing paper on the cost of tax evasion worldwide*. November 2011. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.taxjustice.net/wp-content/uploads/2014/04/Cost-of-Tax-Abuse-TJN-2011.pdf> [Kasutatud 29.06.2023].
- Tax Justice Network, 2023. *The State of Tax Justice 2023*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://taxjustice.net/wp-content/uploads/2023/08/State-of-Tax-Justice-2023-Tax-Justice-Network-English.pdf> [Kasutatud 24.08.2023].
- TRACCC, 2023. *Internationalizing the Fight Against Hubs of Illicit Trade & Criminalized Markets. Hubs of Illicit Trade (HIT) Project*, White Paper, TRACCC, May 2023. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://tracc.gmu.edu/wp-content/uploads/2023/05/Hubs-of-Illicit-Trade-White-Paper-Final-19052023.pdf> [Kasutatud 01.07.2023].
- Transparency International, 2019. *Into the void: The EU's struggle to recover the proceeds of grand corruption*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://transparency.eu/wp-content/uploads/2019/09/Asset_recovery_report.pdf [Kasutatud 29.06.2023].
- Transparency International, 2020. *The EU must revamp its approach to asset recovery if it is serious about fighting corruption and money laundering*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://transparency.eu/wp-content/uploads/2020/08/Asset_recovery_policy_brief.pdf [Kasutatud 29.06.2023].
- TRM, 2023. *Illicit Crypto Ecosystem Report: A Comprehensive Guide to Illicit Finance Risks in Crypto*. June 2023. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.trmlabs.com/illicit-crypto-ecosystem-report-2023> [Kasutatud 03.07.2023].
- Tulli, 2023. *Finnish Customs Enforcement 2022*. Enforcement Department of Finnish Customs. Punamusta Oy.
- UNODC, 2011. *Estimating illicit financial flows resulting from drug trafficking and other transnational organized crimes*. Research report. United Nations Office on Drugs and Crime.

- UNODC, 2023. *World Drug Report 2023. Drug seizures 2017–2021*. [Võrgumaterjal]
Leitav: https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/wdr2023_annex.html [Kasutatud 02.07.2023].
- U.S. Code, 2012. Chapter 46—Forfeiture. Title 18 – Crimes and Criminal Procedure. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2012-title18/html/USCODE-2012-title18-part1-chap46.htm> [Kasutatud 26.07.2023].
- Valsts policija, 2019. *Valsts policijas 2018.gada pārskats*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.vp.gov.lv/lv/media/901/download?attachment/> [Kasutatud 26.07.2023].
- Walker, J. & Unger, B., 2009. Measuring Global Money Laundering: “The Walker Gravity Model”. *Review of Law and Economics*, No. 5/2, pp. 821–853. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www2.econ.uu.nl/users/unger/publications/RLE2.pdf> [Kasutatud 29.06.2023].
- The World Bank, 2022. *Data, GDP, World*. Last updated 15.02.2022. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD> [Kasutatud 15.02.2022].
- Yanow, D., 2014. *Interpretive Analysis and Comparative Research*. Rmt: I. Engeli & C. R. Allison, toim-d *Comparative Policy Studies: Conceptual and Methodological Challenges*. Hampshire: Palgrave Macmillan, pp. 131–159.